

Aleksandar Tijanić

Jesmo li prevareni?

M
Vukotić
Media

„Ne bih voleo da me srpsko novinarstvo uopšte pamti. Voleo bih da ostavim dve ili tri knjige mojih tekstova, i da samo studenti novinarstva, kada hoće da vide kakav je Tijanić ludak bio, uzmu te knjige i pročitaju nekoliko tekstova.“

NIN, 31. 10. 2013.

Šta da probamo bez njega?

*„Ponekad pomislim da moja karijera i nije moja. Sa nevericom čitam neki svoj stari tekst i čudim se kako je ispao kvalitetno, to ne liči na mene. Spisak mojih neprijatelja je – ko je ko u Srbiji od najmoćnijih ljudi. Kako bih preživeo te neprijatelje, ja sam morao da budem zvonar Bogorodične crkve; ružan, grbav, nikakav. Ali da zvonim vrlo jako i daleko. I u tome je moja moć. Ne sastoji se u tome da nekoga otpustim ili zaposlim, objavim ili ne objavim, već je cela moja moć sadržana u tome da pišem i da zvonim i da lajem. I da ljudi koji me ne vole moraju da me čitaju i kažu: Jeb** mu mater, jeste skotina, ali ovde ima nešto”.*

I ovde „ima nešto”.

Nije „nešto” – ima mnogo. Samo u jednoj knjizi, samo za nekoliko godina pisanja.

Ova knjiga, u kojoj su sabrani tekstovi objavljeni između 1987. i 1990, i koje je Saša sam odabrao, složio, podelio, naslovio i štampao, kao veoma skromno autorsko izdanje, pod naslovom „Tajni život Srba, Hrvata i Slovenaca – kako se raspao boljševizam”, želi da podseti, da čuva, da oživi sećanje na jednog od najoriginalnijih i najznamenitijih (jugoslovenskih) srpskih novinara u drugoj polovini dvadesetog i prvoj deceniji ovog veka.

I ne samo to: Tijanićevo pisanje je uzor i udžbenik ozbiljnog novinarstva.

Tijanićevo pisanje je – freska naše realnosti. Široki vodotok zbivanja.

To je bogatstvo mašte. Vatromet ideja. Munje misli. Vodopad jezičkih konstrukcija.

Tekstovi u ovoj knjizi, nedirnuti i nepromenjeni, originalni, tijanićevski – razgrću jedno bogato novinarsko polje, koje potvrđuje neka odavno stečena znanja o Sašinom ogromnom talentu. Ali i uverljivo demaskiraju i demantuju one neplodne i sterilne sveznalice koje su govorile o njegovom larpurlar novinarstvu.

Ova knjiga pokazuje, gotovo svakim svojim tekstom, da je Tijanić bio:

- izvanredno obavešten;
- da je poznao prilike u celoj Jugoslaviji.
- da je njegova politička analiza zbivanja oslonjena na ozbiljne činjenice;
- da je fotografski slikao portrete političara;
- da je, ukrštanjem saznanja, veoma ozbiljno predviđao novi sled političkih epizoda;
- da je brže, tačnije, vidovitije, argumentovanije, najavljavao raspad zemlje od mnogih političkih i drugih prvaka i analitičara.

Trčao je ispred drugih.

Bio hrabriji od drugih.

Zato je mogao, još početkom '88, da napiše kako naša zemlja „služi kao evropski arheološki mauzolej političke prošlost”.

I da ova zemlja, „bez mašinovođe, ali sa brojnim kondukterima, podseća na voz koji juri ka provaliji”.

I da je „ova država u stanju permanentnog striptiza – moralnog, političkog i ekonomskog”.

I da neki političari liče na „predsednike folklornih društava koji čuvaju arhaične običaje”.

I da je to „zemlja neograničenih nemogućnosti“.

Zato ima žarku želju: „Zaustavite Jugoslaviju, hoću da sidem“,

I ima gorku poruku: „Ako razuma ne bude dovoljno – eto njenog kraja“.

Nema tu frazeologije ni stilskih vežbi. To je rentgenski snimak zbilje. To je rez kardiohirurga koji savršeno precizno otvara srce i hteo bi da spreči krvarenje i otvori šansu za novi život.

Tijanić je znao, veoma dobro, u kom političkom pozorištu igra svoju novinarsku rolu. Zato je i govorio da njegovi neprijatelji o njemu misle „tačno ono što ja nisam“, da je najviše ponosan na „spisak ličnih neprijatelja“, da je njegova najdragocenija imovina „da me ne vole, ali me čitaju“.

Mnogo netaleantovanih bogalja, preprodavaca tuđih ideja, nosača kovčega srpskog žurnalizma i srpskog politikantstva, puštenih na slobodu iz ćelija njihove besplodnosti, buncaće u povišenoj temperaturi svoje osvete, kako je Tijanić bio preletač, drzak, uobražen, ili šta sve ne.

Imao je prejaku reč? Da. Ponekad, do otrova i sečiva. Haubica.

Umeo je da vređa? Da. Čak i da gazi. Branio se od raznobojnih jurišnika i maskiranih stvaralaca.

Prelazio je i na razne strane? Da. Menjao je i političke stavove. Šta se sve u Srbiji nije menjalo? Ko je to ostao nesavijeni čelik u vatri koja nas je gutala?

Izazivao je i na dvoboje? Da. Zato što nije bio kukavica, „zalizana bubašvaba“, kao mnogi oko njega i oko nas.

Družio se sa raznim zverima? Da. Ali nikada nije ostajao u kavezu. Znao je da vidi izlaz na nove proplanke stvaranja. I da se iznova dokazuje. Osvoji stvaranjem.

Tijanić nije bezgrešan? Nije. Kako je moguće biti bezgrešan radeći i vodeći tolike novine i televizije? Ne zameriti se. U vremenu u kome se država lomila, ratovala, ponižavala, raseljavala, gladovala, odumirala, ucenjivana, zavađena, cepana iznutra i spolja, kojoj odsecaju životne organe, vade joj iz grudi srce postojanja...

To da je Tijanić – novinarčina, ne mogu mu oduzeti. Nikako. Ničim.

Ne mogu mu oduzeti – veliko delo.

Ono je rasuto, u rukopisima, na trakama, ali je ostalo, za čitanje i za gledanje. I kada se to pogleda i pregleda – kao tekstovi u ovoj knjizi – onda se vidi koja je to raskoš talenta. Koliko su reči – jake. Koliko su ideje – raznovrsne. Koliko su prognoze – tačne. Koliko su poruke – vizionarske.

Dovoljno je, čak, pročitati poslednju glavu ove knjige – „Anatomija bitne decenije” – pa videti sa koliko suptilnosti i lucidnosti je analizirao šta se zbilo u „najburnijoj deceniji u sedamdeset godina dujoj istoriji Jugoslavije”.

To je Tijanić.

Ima još jedan fenomen Tijanić: više je, mnogo više, bio kreativan kao televizijski urednik nego kao urednik pisanih, štampanih medija. A ime je, nema sumnje, stekao, napravio, sačuvao, proneo, proslavio – kao autor tekstova u novinama!

Više puta mi je rekao: „Ti si za novine – ja za televiziju”.

Ponudio sam mu, u nekoliko navrata, da piše kolumnu za „Novosti”.

„Neću da te zbog mene smene” – sa malo njemu svojstvene prepotencije mi je odgovarao.

„Platiću ti dobro” – bio je jedan od aduta za pridobijanje.

„Ne može niko da me plati koliko vredim” – imao je sarkastičan odgovor i ostao uporan, dodajući da je on „mali i siromašan novinar”.

Ova knjiga je deo omaža Saši Tijaniću.

Ovde su tekstovi iz njegovog, možda, najboljeg spisateljskog perioda. Oni jesu vremenski omeđeni, ali su stvaralački – vanvremeni. I – savremeni. I – ovovremeni.

To smo, u njima, mi. To je naša priroda, karakter, politika, sujeta, zadrtoš, pokoravanje pogrešnim idejama, večnost u zabludama...

To je – TIJANIĆ. Najkrupnijim slovima.

Taj Saša, „prepotenko“, koji je ciktao da „nema nijednu dobru osobinu“, da mu je skrivena slabost – neznost, da mu je odlika – nesavitljivost, a prirodni dar – inteligencija, nadao se da će mu u govoru, na sahrani, reći: „Sad probajte bez njega!“

Šta da probamo bez njega?

Da još dublje gazimo kroz ovo medijsko blato koje se razlilo Srbijom?

Niko ne može da odigra Tijanića.

Nema naslednika. To što neki pokušavaju da ga kopiraju – to su vanbračna novinarska derišta. Ako ukradu ili smisle neku metaforu – to je domet.

Nikog nema da kao on odapne strelu i skine oklope velikih medijskih prevara.

Nema međaša kao što je on bio.

Nema nikog ko ima onaj unutrašnji oganj, nemir, bunt, prkos – da se uspravi. I da svojim topuzom hrabrosti udari u štit koji „zaštitnici društva“ isturaju ispred sebe, braneći svoje rovove vlasti, svoju kreativnu impotentnost i „političku hemofilčnost“.

Zar nisu smišljali i pokušavali da ga izvuku iz direktorske fotelje pa – nisu smeli. Plašili su se da je opasniji kada piše – nego kada vlada, kao direktor. I bili su u pravu.

U dolini velikih šarenih obmana čuje se samo horško recitovanje. Neka vrana ključne u zrnice istine. Ali, svi brzo učute i odlete u ogromni kavez ujedinjenog straha.

Nema njegovih dalekočujnih salvi stavova koji su odjekivali kao zvona Notr Dam.

Njegova gorostasna uspeća u razotkrivanju stvarnosti, ne preteća i ne zloćudna, nego, naprotiv, dobronamerna, lekovita, zdravomisleća, koja je umeo u slojevima da slaže – niko nije preuzeo. Ne zna. Ne može. Mnogi su uvukli ruke u testo, ali nema lepog belog hleba kojim bi se gladni istine mogli hraniti i osvežiti.

Bez Tijanića smo siromašni.

Bez Tijanića ovo je lutkarsko pozorište.

Bez Tijanića novinarsko nebo nema Danice. Ima samo mnogo zvezda padalica. I mnogo kola kumove slame...

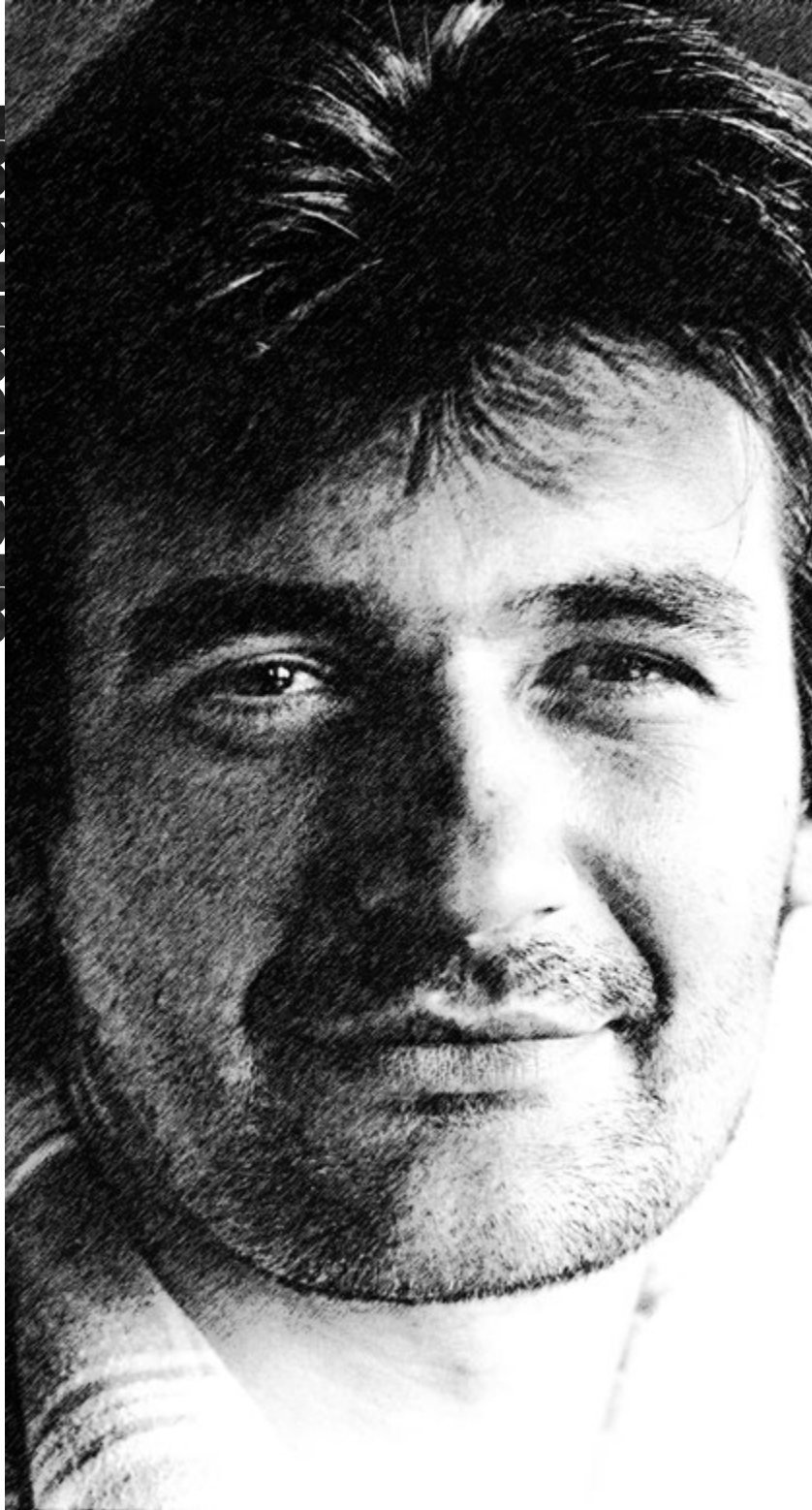
Bio je i više ga nema.

Sem u knjigama. Tako je – među nama.

Tako zvoni, zvoni, zvoni...

Manjo Vukotić

aleksandar

U
C
I
S
E
I
I
I

Jesmo li
prevareni?

Garantni rok Jugoslavije

Do sada smo, kroz generacije, umirali za ovu zemlju; za promenu, videćemo možda da, prvi put, ova zemlja umire zbog nas?! Nije reč samo o posledicama jedne, očigledno antivilizacijske kampanje, grčevitog unutrašnjeg okupljanja u nacionalna, plemenska, rasna, jezička i verska jezgra. Ovakvo udruživanje – „na osnovu posebnosti i različitosti” – smatra se, osiguraće, poboljšati ili proširiti moć, mesto i teritoriju svake grupe i „sačuvati njihovu bezbednost od veličine, moći, pretnje i neprijateljstva susednih grupa”. Mi se, dakle, okupljamo u strahu jedni od drugih: Srbi prema Albancima, Hrvati prema Srbima, Makedonci prema Albancima i Srbima, Slovenci prema svima. I čekamo – šta? Kakav je rasplet moguć kad se na osnovu ovako postavljenog sistema i monopola odlučivanja ne govori samo o reformama unutar Jugoslavije već i o rešenjima izvan nje!

Najpre sam pomišljao kako su svi naši „separatizmi” novijeg datuma, te da izviru iz aktuelnih teškoća u koje su nas doveli naši „politički čičeroni”. Onda, malo-po-malo, teorija o *privremenosti* Jugoslavije izbije kao mineralna voda, u raznim krajevima: smatrao sam to ostatkom kominternovske teorije o potrebi rušenja prve i druge zajedničke države Južnih Slovena. Ali, u nešto drugačijoj varijanti, kao efekat strategijskog delovanja Musolinija i Hitlera. Takođe sam sve najave zvaničnika i neoficijelnih mudraca o stanju „ako ne možemo zajedno, vreme je da se razdvojimo” smatrao pri-

zemnim političkim hiperbolama koje, umesto da dozovu razum, unose svest o jednom činu koji je ne samo moguć, već i praktično ostvarljiv, lak, pa i preporučljiv! Takve teorije tipa „ili ćemo ovako, ili nas neće biti“ (ako nije u pitanju ispravljanje očiglednih sistemskih pro-mašaja) ne uzimaju u obzir malenkost da je Jugoslavija nastala uz „mnogo pucanja“ i da se samo uz neuporedivo veći vatromet može demontirati. Mislim, dakle, da je parlamentarna demontaža ove zemlje, mirna i jednako svečana, kao prilikom stvaranja – nemoguća! Bar bi tu malenkost ljubitelji „konačnog svođenja računa“ mogli imati na umu. Naravno, Jugoslavija bi bila idealna za život samo jednočelijskih organizama ukoliko bi je na okupu držao lepak „straha“; ali, za mene ostaje nerazmršeno pitanje lakoće sa kojom se razmatra pitanje daljeg smisla zajedničke države.

Ne volim tekstove sa mnogo prideva, kakvi su, inače, moderni u delu naših medija, ali moram reći da sam nakon čitanja navodne Kardeljeve izjave 1957 – ostao šokiran! Dakle, stvar je na videlo izbila ovako: nedavno je u Beogradu raspravljano o sedam decenija Jugoslavije, pa je u svom javljanju Dobrica Ćosić, najznačajniji živi srpski pisac, izneo detalje svog razgovora sa Edvardom Kardeljom, iz godina međusobne saradnje na pisanju *Programa SKJ*. Odmah da naglasim kako nisam sklon da uvažim prigovore tipa „Ćosić je ideološki sumnjiv pa sada baca blato na projektanta samoupravnog socijalizma“. Suviše su ozbiljne stvari u igri, suviše dugo u beogradskim krugovima kruže priče o stavovima koje navodi Ćosić. Ako ima još svedoka, stvar će se lako dokazati kao nesumnjiva; ako nema, već će neko Ćosiću održati lekciju. Ali, ne zaboravimo da je 1957. Ćosić bio miljenik establišmenta, sjajan partijski intelektualac (za ono doba, naravno), čovek sa aurom ratnika i komesara. No, vratimo se Kardelju; piše se pome-

nuti *Program* pa Ćosić navodi da je sam pisao predlog uvoda, šestu glavu i kraj teksta. Konačnu redakciju radio je Kardelj.

„Kad sam pokušao da definišem jugoslovenstvo”, priča Ćosić (ostavljajući nedoumicu „kakvo jugoslovenstvo?”), „kao osnovnu integrativnu ideologiju Jugoslavije, Edvard Kardelj je odlučno oborio tu definiciju i u raspravi sa mnom, pored ostalog, rekao i sledeće: Jugoslavija je istorijski privremena tvorevina. Ona je pojava i rezultat imperijalističke epohe i konstelacije međunarodnih odnosa u njoj. Sa razvojem svetskih integracionih procesa i prevazilaženjem imperijalističke epohe, njeni narodi poći će u nove asocijacije i integracije po civilizacijskim i duhovnim afinitetima i ona će neminovno biti prekomponovana kao država. Tako ćemo mi Slovenci biti, razume se, sa Austrijancima i Italijanima, a vi ćete Srbi, prirodno, biti sa Bugarima ili sa pravoslavnim narodima, koji su vam, inače, istorijski bliži.”

„Zapanjen njegovom projekcijom Jugoslavije”, nastavlja Ćosić, „upitao sa ga: ‚Pa, dobro, znači li to da je za tebe Jugoslavija, jednostavno, jedan istorijski tranzit?’ Mirno je odgovorio: ‚Da, dobro rečeno’. Imao sam još prilika da potom i više puta s Kardeljom raspravljam o Jugoslaviji i jugoslovenstvu i bio sam primoran da uočim kako njegova shvatanja u tim raspravama nisu uvek bila identična sa njegovim objavljenim tekstovima i govorima. Neke njegove javne formulacije, često su se i znatno razlikovale od njegovih, ako tako mogu da kažem, intimnih uverenja. Naravno, to je samo moj lični doživljaj i ne mora da ima opšti značaj, niti pretenduje da predstavlja ideološku ocenu Kardeljeve ličnosti.”

Ćosić u daljem tekstu konstatuje kako je i Prvi svetski rat bio „bratoubilački jer je u kaznenoj ekspediciji

Oskara Počoreka, 1914, oko 60 odsto vojnika sačinjavalo slovenski živalj, dakle, pored Čeha, naši ljudi, Hrvati, Muslimani i nešto Srba iz Austro-Ugarske". Današnje uzroke antagonizma Ćosić vidi u činjenici da, po njemu, Jugoslaviju nisu „stvorile najprogresivnije težnje naših naroda, kako smo to posle drugog rata mi komunisti objašnjavali" već je „Jugoslaviju, pre svega, stvorila muka i nužda nacionalnog opstajanja, a ne progresivne ideje i ljubav među jugoslovenskim nacijama. Ti faktori njenog stvaranja su i danas odlučujući, a ne parole o bratstvu-jedinstvu, koje su odavno političke himerne i laž".

Pošto je Ćosićevo izlaganje u celosti objavljeno u „Književnim novinama", njegove tvrdnje, definicije i konstatacije postale su dostupne i ljudima kojih nije bilo na pomenutom naučnom skupu. Naravno, uvek se u ovakvim prilikama javlja moralna dilema – mogu li se izvodi iz privatnih razgovora koristiti u javnom političkom „saobraćaju"? Mogu, uz dva uslova: prvi, da Ćosić verno prenosi Kardeljeve reči i, drugi, kad je u pitanju ličnost koju će istorija verovatno valorizirati kao vrhovnog planera svih naših sistema i zaokreta. Ako smo to raščistili, te ako svedočenje, do daljeg, primimo kao autentično, onda deo alternative političke scene u Sloveniji naslanja svoj program ne „izlaska" već „odlaska u Evropu", na učenju Kardelja, kojeg, kako svedoči Ćosić – on sam nije javno ispovedao, ali je u njega verovao! Da se odmah razumemo, ako je citat autentičan, ne govori Kardelj o napretku sveta i civilizacije do stepena kad više neće biti važno ko i s kim živi unutar formalnih granica. Ne! On izričito navodi da je reč i dalje o „pravoslavnim", pa dakle i „katoličkim" i ostalim zemljama, čime sugeriše ne baš tako daleko budućnost. To je, međutim, religija koja će teško naći „vernike". Odmah da kažem kako mi ne pada na pamet da ži-

vim sa Bugarima u istoj državi. Ne zato što imam nešto protiv njih, već što mi se čini da je „pravoslavna potka“ tako slaba platforma za ujedinjenje. Čak ni um kakav je Kardelj ne shvata da Srbi baš Bugare smatraju arheneprijateljima; samo za života jedne generacije Srba, Bugari su tri puta ovde dolazili potpuno nepozvani. Ali, dođavola, čak ni o tome nije reč. Postoji još širi izbor: zašto ne Srbi i Grci ili, recimo, i Turci, pa da zajedno opsednemo Beč?! Reč je o ubedenju, očigledno kodiranom za razvoj u pogodnim uslovima (stabilna međunarodna situacija, jugoslovenska systemska kriza, nezadovoljstvo svih), da Jugoslavija, stvorena isključivo kao baj-pas za premošćavanje složenih vremena, spoljnih opasnosti, ima svoj rok trajanja koji upravo ističe (?!).

Ako je to tačno, te ako je ova zemlja planirana kao tranzitna tvorevina, onda svi nacionalisti koji je ruše – imaju pravo! Ako već ima rok trajanja nije važno hoće li pasti sada ili kroz pedeset godina. A to je teorija na koju ne može pristati niti jedna osoba koja smatra da je njena platforma civilizacijska ili, uslovno rečeno, levičarska. Tačno je da smo čudna zemlja i da smo najstabilniji kad je ceo svet nestabilan: ali, ako ne uradimo neku „operaciju na sebi“, zauvek ćemo ostati „ratna federacija“ ujedinjena samo oko truba, zastava i krvi. Naravno da je iz ove perspektive otvorenih nacionalnih sukoba vreme demokratije, mira i prosperiteta veoma udaljeno; ali, unapred tvrditi da se u Jugoslaviji ne može napraviti nadnacionalna koalicija razuma, demokratije, tolerancije i efikasan politički, ekonomski i kulturni zajednički program, znači izricanje najtežih optužbi ne samo na račun nacionalnih hegemoni i „političke klase“ već i na građane, puk. Što se mene lično tiče, unapred obavешtavam nadležne: u slučaju pravljene zajedničke države na nekim novim pravoslavnim,

katoličkim, islamskim, protestantskim, budističkim, ateističkim ili glupim temeljima, zatražiću politički azil od Japana. Ne živi mi se pod ovim klimatskim uslovima ni na stadionu, niti u baraci sa rednim brojem na leđima! Jedino što bi me na takvom mestu tešilo: bilo bi dosta mojih prijatelja tamo! Računajući na njihov um i na njihov broj, verujem da se redefinicija Jugoslavije, posle teške borbe, ipak neće odvijati ni u pravcu stvaranja Austrougarske, ali niti Otomanske imperije.